

ارزیابی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری در شهرهای مجاور

(نمونه موردی: بازارچه تمرچین پیرانشهر)

محمد اجزاء شکوهی

دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

ابراهیم شریف زاده اقدم

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

ebrahim.sharifzadeh@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۵/۲۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، ارزشیابی کیفیت زندگی شهروندان پیرانشهر بر مبنای تأثیرات بازارچه مرزی تمرچین می‌باشد. این ارزیابی، میزان تأثیرات بازارچه بر کیفیت زندگی با در نظرگیری نوسان‌هایی است که مرز پیرانشهر بعد از تغییرات متوالی در روند سیاست‌های اقتصادی و سیاسی منطقه‌ای بین ایران با همسایگان خود (عراق و ترکیه) به خود دیده و نقش‌های اقتصادی - بازرگانی و نظامی متفاوتی را تجربه کرده که این تغییرات در طول تاریخ متحمل فضای شهری شده است. این پژوهش از بعد هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش، توصیفی تحلیلی می‌باشد. جمع آوری داده‌های پژوهش، به صورت پیمایشی با استفاده از تکنیک پرسشنامه و با دو گروه نمونه کارشناسان (۸ نفر) و شهروندان (۳۸۲ نفر) بوده است. جهت تحلیل داده‌ها نیز از فرآیند تحلیل شبکه (ANP) و نرم افزار SPSS استفاده شده است. نتایج تحقیق نشانگر آنست که رابطه‌ی معنادار بین دو متغیر پژوهش وجود دارد و تمامی شاخص‌هایی که برای سنجش وضعیت تأثیر بازارچه مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری پیرانشهر به‌کاربرده شده است از سطح معناداری بالای ۹۹٪ برخوردار بوده‌اند؛ اما تفاوت معنادار سطح آلفای ۰/۰۱، بین وضعیت کیفیت زندگی از دید پاسخگویان پیرانشهر، این فرض را که وضعیت شاخص‌های شهری به یک میزان رشد نکرده و تفاوت‌هایی در این عامل‌ها وجود دارد، را تأیید می‌کند. نتیجه اینکه، مبادلات مرزی و فعالیت‌های اقتصادی در این زمینه، سبب ارتقاء کیفیت زندگی در سطح شاخص‌های درآمد و اشتغال، کیفیت محیط مسکونی، بالا بردن ضریب امنیتی، افزایش رفاه و فراغت شده است اما به سبب تحولات جمعیتی و حکمروایی ناپایدار، کاهش تعلقات مکانی و نامناسب بودن زیرساخت‌های ارتباطی و آموزشی را به همراه داشته است. در نهایت تحلیل ناشی از معادلات رگرسیونی نشان می‌دهد که بازارچه مرزی نزدیک به ۴۵٪ رفاه شهروندان را تأمین می‌کند.

واژگان کلیدی: بازارچه مرزی، کیفیت زندگی، مرز تمرچین، پیرانشهر

مقدمه

توسعه فعالیت‌های اقتصادی موجب اشتغال شده و به مقدار زیادی موجب جذب جمعیت به شهرها و رشد شهرنشینی می‌شود (بدر، ۱۳۷۹: ۱۶) که با فعال شدن بازارچه‌های مرزی، موجبات رشد اقتصادی بیشتری را برای شهرهای مرزی فراهم می‌کند؛ یعنی جریانی که منجر به توسعه اقتصادی و رشد شهری می‌شود (شیخی، ۱۳۸۰: ۲۶). پویا کردن اقتصاد نواحی مرزی به عنوان یک شاخص اصلی در برقراری ارتباط بین کشورهای همسایه و نیز بهبود امرار و معاش مردم مرزنشین به شمار می‌رود؛ بدین معنی که از این طریق مردم ساکن در نواحی مرزی کشورهای همسایه می‌توانند در کنار هم و باهم از فرصت‌ها و منافع مشترک استفاده نمایند و این امر می‌تواند منجر به دوستی و تفاهم ظرفیت، امنیت و رونق اقتصادی و توسعه، ایجاد فرصت‌های شغلی و شکل‌گیری یک نوع مزیت نسبی در مناطق مرزی گردد (موسوی: ۱۳۹۴: ۱). اقتصاد نواحی مرزی در واقع، شاخص اصلی و اساسی در برقراری ارتباط بین کشورهای همسایه و خانوارها و مردم ساکن نواحی مرزی می‌باشد (چاندوویت و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۵۴) که نه تنها، موتورهای توسعه اقتصادی هستند، بلکه، مراکز نوآوری فرهنگی، تحولات اجتماعی و تغییرات سیاسی نیز می‌باشند (Knox & Marston, 1998: 410). با توجه به این مسئله که هر فضای جغرافیایی تحت سازوکارها و فرآیندهای غالب اقتصادی، اجتماعی و سیاسی تعیین می‌شود، تغییر در هر یک از این مکانیزم‌ها و فرآیندها باعث تحول در نقش و کارکرد شهرها شده است. علاوه بر این، تأثیر تحولات جهانی و ملی در ساختار شهرها گاهی ورود یک جریان یا نقش جدید به تغییر در نقش و کارکرد قبلی شهرها می‌انجامد و شهر را در سطوح ملی و منطقه ای با نقش جدید تعریف می‌کند (بی سخن، ۱۳۸۷: ۱) که از دید برنامه‌ریزان، وجود بازار همراه با تغییر نقش شهرها به طور مستقیم تا حد زیادی در ارتباط با ویژگی‌های کیفیت زندگی با تغییرات انجام شده در کیفیت مکان است و بازیگران محلی، نقش عمده ای در ارتباط کیفیت مکان بازی می‌کنند؛ به طوری که از نظر مردم‌شناسان یکی از مهم‌ترین علل در تغییرات مکان و کیفیت زندگی افراد آن محل، همان بازارها هستند.

کشور ایران از رشد بالایی در زمینه نسبت جمعیت شهری برخوردار است که این رشد قطعاً بیانگر لزوم توجه بیشتر به وضعیت زندگی ساکنان و بررسی و شناخت مشکلات آنان است (وظیفه دوست و همکاران، ۱۳۸۸: ۲). چرا که در ۲۰ سال اخیر، ایران از نظر کیفیت زندگی در دنیا، در سطح متوسط رو به

پایین قرار داشته است (عنبری، ۱۳۸۸: ۱۴۹). ایران همواره دارای تفاوت زیادی در برخورداری از منابع و امکانات بین شهرهای مرکز و پیرامون بوده است و به دلیل مسایل امنیتی نقاط مرزی، بر حساسیت آن افزوده است و دوری از مرکز و انزوای جغرافیایی، گسستی بین مرکز و پیرامون به وجود آورده است. بنابراین طبیعت خشن و توپوگرافی ناهموار مناطق مرزنشین به خصوص در عرصه‌های کوهستانی و بیابانی ایران که دلیل موجه برای توجیه فقر و بی‌ثباتی جمعیت در این مناطق بوده، حاکمیت را بر آن داشته است که تسهیلاتی برای این مناطق منظور نماید (بی سخن، ۱۳۸۷: ۳). شاید یکی از عواملی که بتواند در توانایی این نقاط، شرایطی متعادل درست کند وجود بازارچه‌هایی بزرگ در نقاط مرزی است که با نقش جدید و مهمی که به شهرها می‌دهند می‌توانند شرایط جدیدی را رقم بزنند. در این صورت، مرکز با تغییر در رفتار و برنامه‌های خود نسبت به پیرامون، سعی می‌کند یک نوع همگرایی ایجاد کند و این تغییر رفتار باعث می‌شود تا نگاه جمعیت مرزنشین به سمت درون معطوف شود که خود باعث توسعه فضایی مناطق مرزی خواهد شد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۳۵).

شهر پیرانشهر یکی از شهرهایی است که به دلیل موقعیت استراتژیکی و ژئوپولیتیکی که دارا می‌باشد همواره به صورت مکانی با کارکردهای متفاوت، نقش کارا و فعالی بر پیرامون و منطقه خود داشته است؛ به طوری که این شهر بعد از تغییرات متوالی در روند سیاست‌های اقتصادی و سیاسی منطقه‌ای بین ایران با همسایگان خود (عراق و ترکیه)، نقش اقتصادی - بازرگانی و نظامی متفاوتی را تجربه کرده است که در آخرین تحولات خود، علاوه بر دارا بودن نقشی نظامی توانسته نقش مثبتی در رابطه مبادلاتی بازرگانی از سال ۱۳۸۷ با قراردادهایی دوجانبه بین حکومت خودمختار کردستان عراق با ایران، نقش خوبی را بازی کند. همین تحولات توانسته است به کارا کردن بازارچه مرزی تمرچین^۱ که در سال ۱۳۹۰ به مرز بین-المللی ایران در غرب کشور تبدیل شد، بینجامد و متعاقب آن، نقشی اساسی از لحاظ اقتصادی، سیاسی و ... در زندگی ساکنان شهرهای مجاور آن خصوصاً پیرانشهر داشته باشد و به عاملی برای توسعه کالبدی، اجتماعی و فرهنگی پیرانشهر بدل گشته و به عنوان محرکی اساسی جهت تقویت شاخص‌های زندگی و ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان این شهر تبدیل گردد و با تأثیرات عملگرایانه خود در روند زیرساخت‌های شهری و بین شهری، نقشی مثبت در روند زندگی مردم ایفا کند.

^۱ واقع در ۱۰ کیلومتری پیرانشهر و نزدیک‌ترین مرز ایران به عراق

با توجه به مطالب بیان شده، پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و تحلیل اثرات توسعه‌ای بازارچه های مرزی (اثرات فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی) بر شهرهای مجاور، میزان موفقیت این بازارچه‌ها در دستیابی به اهداف خود و تأثیرگذاری آنها بر ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان شهرهای مجاور شکل گرفته است. با نگرش به این بحث که رویکرد همکاری‌های بین مرزی، یکسان‌سازی و همکاری‌های بین مرزی به صورت تعامل سازمان‌یافته را میان کشورها برای توسعه مناطق مرزی ضروری می‌داند (Niebuhr and Stiller, 2004: 2)، و با لحاظ نمودن تأثیراتی که بازار در طی تاریخ بر شهرها و کیفیت مکان و ساکنان آن داشته است، ضرورت دارد به ارتباط بین این دو با توجه به مکانیسم بازار و شاخص‌های موثر کیفیت زندگی با در نظرگیری الگوهای متفاوت محلی، نوع سرانه‌های شهری و مکان‌گزینی کاربری‌ها متناسب با توسعه شهری پرداخته شود.

با توجه به آنچه بیان گردید، سؤالات و فرضیه‌های ذیل قابل طرح می‌باشد:

۱. ارتباط بین بازارچه مرزی و کیفیت زندگی شهروندان محلات پیرانشهر چگونه است؟
۲. بازارچه مرزی تمرچین چگونه می‌تواند به ارتقاء کیفیت زندگی شهری در پیرانشهر منجر شود؟

فرضیه های پژوهش

به نظر می‌رسد بازارچه مرزی پیرانشهر توانسته است تأثیر معناداری بر کیفیت زندگی شهروندان پیرانشهر داشته باشد.

اهداف تحقیق

هدف اصلی

تحلیل رابطه بین تأثیرات بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری شهرهای مجاور.

اهداف فرعی

- ۱) بررسی عملکرد مدیریت شهری در ارتباط با تأثیر بازارچه مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهر پیرانشهر.

- ۲) واکاوی رابطه بین شاخص‌های کیفیت زندگی در بین شهروندان در محلات متفاوت شهری و میزان تأثیر از پویایی اقتصادی بازارچه مرزی پیرانشهر به عنوان یک شهر نظامی بازرگانی.
- ۳) شناخت وضع موجود کیفیت زندگی شهری در نواحی شهری پیرانشهر.
- ۴) بررسی میزان تأثیر بازارچه به صورت یک محرک در به حرکت درآوردن اقتصاد کل شهر و ناحیه و تأثیر آن بر میزان کیفیت زندگی نواحی شهری.

مبانی نظری

امروزه مرزها نقش بسیار مهمی در تبعیت زندگی انسان ایفا می‌کنند (موثر، ۱۳۹۹: ۲۹۹). بسیاری از صاحب‌نظران نظریه مرکز - پیرامون نیز معتقدند، فرآیند یکپارچگی اقتصادی و همکاری‌های بین مرزی، نظم اقتصادی و توسعه فضایی مناطق مرزی و پیرامون را تغییر خواهد داد و رشد و رونق فعالیت‌های تجاری در مرزها تأثیرات مثبتی بر توسعه رفاه این شهرها گذاشته است (Hansen, 1975: 25) و موجب رونق و جمعیت‌پذیری و اهمیت استراتژیکی این شهرها شده است. لویث ورت (۱۹۳۸)، معتقد است که با رشد بازار، تقسیم تخصصی کار بیشتر می‌شود؛ شهرها نه فقط کارکردهای اقتصادی مختلفی انجام می‌دهند، بلکه شهرهای خاص، در تولید محصولات ویژه‌ای که نفع فراوان دارند، تخصص پیدا می‌کنند. از این‌رو بازارهای آن‌ها از شکل محلی به صورت بازارهای ملی و در نهایت بین‌المللی در می‌آیند (عابدین درکوش: ۱۳۶۴، ۱۱۴).

مناطق مرزی

با توجه به منابع انسانی، طبیعی و شرایط جغرافیایی و سیاسی مناطق مرزی در فرآیند توسعه ملی، می‌توان از طریق طرح نظامی (سیستمی) هماهنگ، برنامه‌ریزی مبتنی بر منابع محلی را در اولویت قرار داد. نتیجه اینکه با توسعه مناطق مرزی، مسائل متعددی را باید در فرآیند طراحی و اجرا توسعه همه جانبه در نظر گرفت، از جمله با توجه به شرایط خاص این مناطق، ارتباط آن‌ها با مسائل ملی از یک طرف و چگونگی توسعه کشورهای مجاور از سوی دیگر (توسعه منطقه‌ای) یا تأثیرات متقابل و برقراری تعادل مدام بین مسائل توسعه و امنیت به دفعات می‌توان اشاره کرد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۵۴).

مناطق مرزی کشور بخشی از عرصه ملی محسوب می‌شوند که به دلیل موقعیت جغرافیایی خود و دوری از مرکز اصلی سرزمین، شرایط متمایزی را بیان می‌کنند. این مناطق دارای شرایط بالقوه و بالفعلی برای ایجاد بازارچه مرزی و رونق اقتصادی منطقه به شمار می‌آیند.

بازارچه‌های مرزی

بازارچه مرزی، محوطه‌ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا قرار دارند و اهالی دو طرف می‌تواند کالا و محصولات مورد نیاز خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات در این بازارچه‌ها عرضه نماید (گمرک جمهوری اسلامی، ۱۳۷۸: ۲). در این راستا، بازارچه موجب خروج شهرهای مرزی از انزوای جغرافیایی، گسترش زیرساخت‌های منطقه، توسعه روستایی و تثبیت جمعیت در شهرهای مرزی خواهد شد (محمدی و فخر فاطمی، ۱۳۸۴: ۵۵-۷۶). کمترین اثر وجود بازارچه مرزی، بالا بردن درصد ماندگاری مرزنشینان در مناطق مرزی و افزایش ضریب امنیتی برای کشورها می‌باشد. ضمن آنکه از نظر اقتصادی نیز مؤثر بوده و موجب ایجاد اشتغال و افزایش بهبود محصولات تولیدی در مناطق مرزی خواهد شد. بازارچه‌های مرزی از راهکارهای مؤثر در گسترش مبادلات بین منطقه‌ای است. در حال حاضر، درمرزهای اکثر کشورهای در حال توسعه، سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی (بازارچه‌ها) تأمین می‌شود. این‌گونه مبادلات علیرغم غیررسمی و محلی بودن، نقش پراهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه دارند و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می‌شوند (ماتب، ۱۳۸۴: ۲). بسیاری از صاحب‌نظران نظریه مرکز-پیرامون نیز معتقدند، فرآیند یکپارچگی اقتصادی و همکاری‌های بین مرزی، نظم اقتصادی و توسعه فضایی مناطق مرزی و پیرامون را تغییر خواهد داد و رشد و رونق فعالیت‌های تجاری در مرزها تأثیرات مثبتی بر توسعه این شهرها گذاشته (Hansen, 1975: 25) و موجب رونق و جمعیت‌پذیری و بالا رفتن سطح زندگی مردمان آن شهرها خواهد شد.

کیفیت زندگی

سازمان جهانی بهداشت از کیفیت زندگی به صورت "ادراک فردی از شرایط زندگی‌شان در ارتباط با فرهنگ و سیستم ارزشی که در آن زندگی کرده و در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و توجهات آن است، تعریف شده است (WHO QOL Group, 1998:3) مطالعات کیفیت زندگی نشان می‌دهد که این مفهوم بر دو موضع تمرکز دارد: رفاه شخصی و کیفیت زندگی شهری، که مرتبط با محیط بوده و در محیط شهری، این مفهوم از سوی اقشار مختلف جامعه شهری معنای متفاوتی را تداعی می‌کند (Georg & Braron, 1980:1) به طوریکه کیفیت زندگی مفهومی اجتماعی است که افراد جامعه به آن معنا می‌بخشد (Collados and Duane, 1999). بنابراین موضوع کیفیت زندگی شهری مشخصه-جامعه معاصر است (Pacione, 2003:19). کیفیت زندگی شامل اجزا و عوامل رفاه همراه با عوامل عمومی مانند بهداشت، رفاه، آزادی انتخاب و آزادی پایه‌ای و به طور کلی عوامل روشن‌تر مانند در دسترس بودن غذا، پوشاک، آب آشامیدنی، امکانات آموزش و پرورش، مراقبت‌های بهداشتی و درآمد است (Keles, 2012:24). کیفیت زندگی اشاره به استاندارد های خاص پذیرفته شده پیشرفت و توسعه انسانی و رضایت ما از این استانداردهای تأثیرگذار بر زندگی دارد (Chambbers et al, 2006; 269). اکثر متخصصان، کیفیت زندگی را شامل ابعاد مثبت و مفهومی چند بعدی می‌دانند (فتاحی، ۱۳۸۸). در واقع مفهوم کیفیت زندگی یک متغیر مرکب می‌باشد و از چندین متغیر متأثر می‌گردد که تغییر در سطح درآمد مردم، شرایط زندگی، وضع سلامت، محیط، فشار روحی و روانی، فراغت، شادمانی خانوادگی، روابط اجتماعی و چندین متغیر دیگر نظیر آن به شکل ترکیبی، کیفیت زندگی و تغییرات آن را تعیین می‌کنند (Rahman & et al, 2003:1).

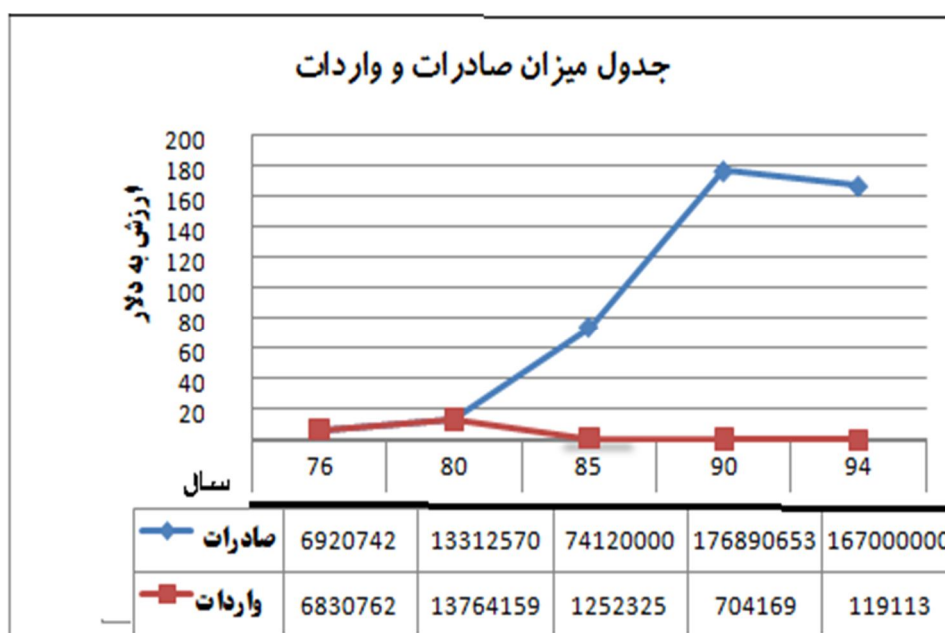
بنابر بر بررسی‌های فاهیه (۲۰۰۴)، امروزه می‌توان سه رویکرد عمده به کیفیت زندگی را شناسایی کرد: رویکرد اول، معتقد است که کیفیت زندگی به شرایط افراد مربوط است (نگرش خردنگر به کیفیت زندگی). رویکرد دوم، کیفیت زندگی را یک مفهوم چند بعدی می‌داند. این نگرش به توصیف حوزه‌های چندگانه و همچنین تأثیر متقابل این حوزه‌ها بر یکدیگر می‌پردازد. سومین رویکرد، نیز معتقد است که کیفیت زندگی دو شاخص عینی و ذهنی اندازه‌گیری می‌شود. جنبه ذهنی به افراد کمک می‌کند تا تعریفی از هویت، آرمان‌ها و جهت‌یابی زندگی‌شان ارائه کنند و این جنبه زمانی با ارزش است که با شرایط عینی

زندگی همراه شود (Shucksmith;2006) و در واقع، پدیده‌ای است که می‌تواند جنبه‌های فردی و جمعی زندگی ما را منعکس و اولویت‌بندی کند (Higgins & et al,2011:290). کیفیت زندگی بیشتر شامل اجزا و عوامل رفاه همراه با عوامل عمومی مانند بهداشت، رفاه، آزادی انتخاب و آزادی پایه‌ای و به طور کلی عوامل روشن‌تر مانند در دسترس بودن غذا، پوشاک، آب آشامیدنی، امکانات آموزش و پرورش، مراقبت‌های بهداشتی و درآمد است (Keles,2012:24).

عملکرد بازارچه مرزی تمرچین به روایت آمار

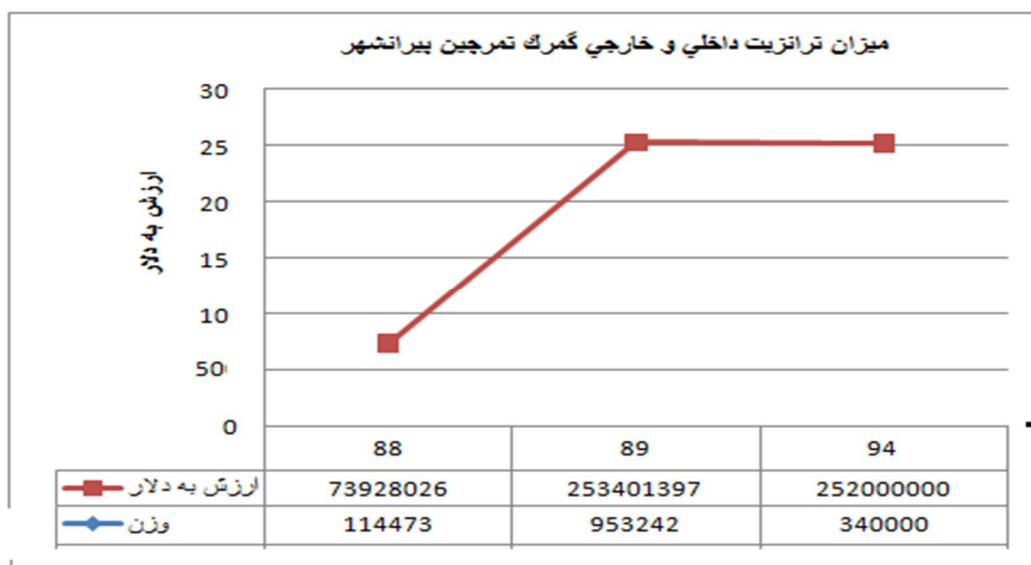
صادرات کالا از بازارچه مرزی پیرانشهر در ۱۶ سال گذشته به ۱ میلیارد و ۶۰۹ میلیون و ۶۴۵ هزار و ۱۳۰

دلار رسیده است. صادرات کالا از این بازارچه طی این دوره، نوسانات قابل توجهی داشته است

شکل ۱: نمودار میزان صادرات بازارچه مرزی تمرچین طی سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۹۴ (واحد آمار حوزه نظارت بر گمرکات استان آذربایجان غربی)

ارزیابی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری در شهرهای مجاور (نمونه موردی: ...)

شکل ۲: میزان ترانزیت داخلی و خارجی گمرک تمرچین پیرانشهر طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۱

جدول ۱: میزان جابجایی مسافر از مرز تمرچین طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۱

مسافر		سال
خروجی	ورودی	
۱۰۰۷۶۲	۱۱۰۳۱۶	۱۳۸۸
۱۳۶۱۸۱۹	۱۴۵۵۶۱۸	۱۳۸۹
۱۶۸۹۲۳	۲۲۲۴۳۹	۱۳۹۰
۴۲۶۲۸۴	۴۴۲۳۲۵	۱۱ ماه اول ۱۳۹۳
۲۸۸۰۰۰	۲۹۱۰۰۰	۱۳۹۴

مأخذ: (<http://mail.acu.ir/>)

بازارچه داخلی شهر

بازارچه داخلی شهر پیرانشهر با عرضه کالاهای متنوع با قیمت مناسب و به صرفه، پذیرای مسافران بی‌شماری در طول سال می‌باشد. متعاقب ورود گردشگران تجاری به شهر جهت خرید، این بازارچه هر سال بر حوزه نفوذ خود در خیابان‌های شهر افزوده و در نهایت آثار خود را بر توسعه فضایی کالبدی این شهر نشان می‌دهد؛ بطوریکه سرانه تجاری شهر پیرانشهر از "۱" متر مربع در سال ۱۳۸۰ به "۲/۴۷" مترمربع در سال ۱۳۹۰ رسیده است. بنابر آمار اعلام شده از سوی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان پیرانشهر، در ۱۰ روز اول فروردین ماه ۱۳۹۱، بیش از ۱۲۵ هزار نفر از شهر و بازارچه‌های داخل آن بازدید کرده‌اند؛ یعنی بطور میانگین روزانه ۵ هزار نفر مسافر و گردشگر وارد شهر شده‌اند. وجود این

بازارچه باعث تشدید مهاجرت از شهرهای دیگر به ویژه شهرهای استان شده و همچنین مهاجرت‌های روستا- شهری را نیز شدت بخشیده که این امر باعث تخلیه بخش کشاورزی به نفع بخش تجارت و خدمات شهری شده است، به نحوی که نیروی شاغل و فعال در بخش کشاورزی به دنبال درآمد بیشتر و آسان‌تر در شهر به مشاغل کاذب و دست‌فروشی در خیابان‌ها، غرفه داری و فروش محصولات و کالاهای وارداتی و نیز جابجایی کالا از آن سوی مرز به داخل شهر مشغول بوده‌اند. (زیاری و همکاران: ۱۳۹۰).

منطقه مورد مطالعه

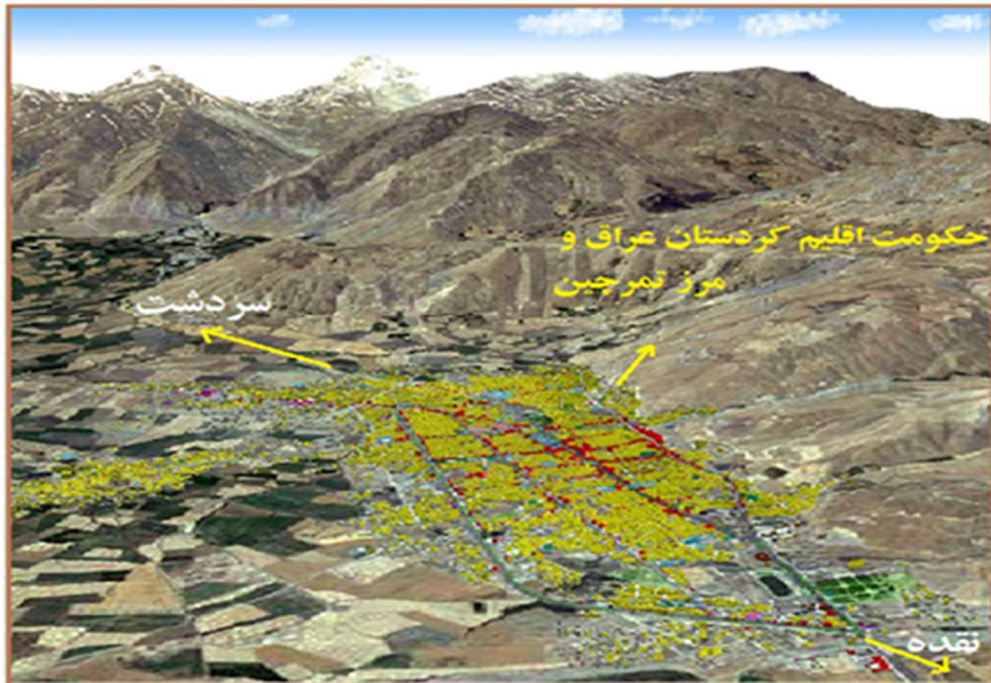
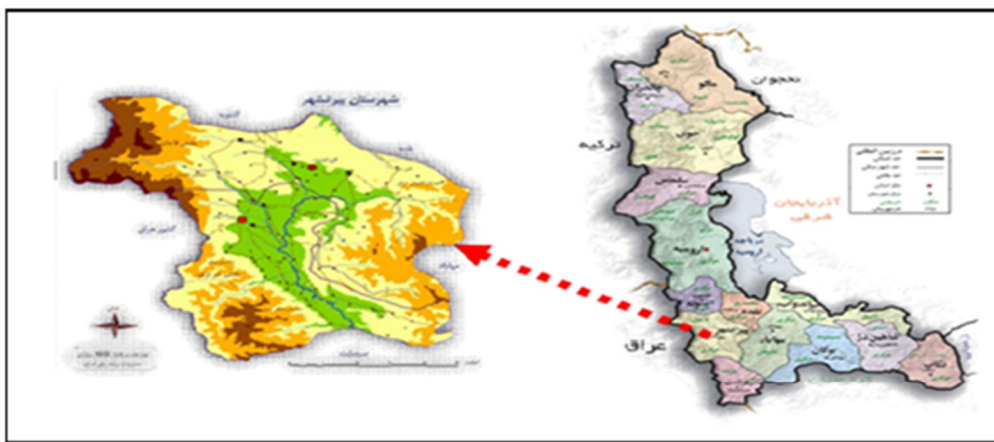
شهر پیرانشهر دوره ای کاملاً بسته را در دوران خاص (به دلایل امنیتی و اختلافات کشور ایران و عراق در دوره بعث)، طی کرد، اما بعد از آن با گسترش روابط ایران با اقلیم کردستان عراق، بر روند افزایش مبادلات اقتصادی افزوده شده است و این امر، تأثیر کارآمدی بر توسعه پیرانشهر و به تبع آن، بر افزایش رفاه شهروندان داشته است. به طوری که این بازارچه در دوره‌های مختلف از سال ۱۳۷۶-۱۳۹۰، رتبه اول صادرات را در بین بازارچه‌های کشور به خود اختصاص داده است. پیرانشهر به عنوان مرکز سیاسی شهرستان پیرانشهر در جنوب غربی استان آذربایجان غربی و در ۱۲ کیلومتری مرزهای جمهوری اسلامی ایران با عراق (حکومت اقلیم کردستان عراق) واقع شده است. این شهر از شمال به اشنویه و نقده، از جنوب به سردشت و از شرق به مهاباد محدود می‌باشد (مهندسین مشاور آرمان شهر، ۱۳۸۸). جمعیت شهر پیرانشهر بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، ۵۹۷۲۱ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵) که در سال ۱۳۹۰ به ۷۰۷۲۲ نفر افزایش یافته است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

جدول ۲: میزان جمعیت و رشد جمعیت از سالهای ۶۳ تا ۹۳

جدول ۳. شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی و کالبدی در سالهای ۷۵-				
۸۵-۹۰				
	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
شاخص‌های اقتصادی	نسبت جمعیت فعال به کل	۶۱	۵۴.۹۸	۶۲.۷۸
	بار تکفل	۲۵۳.۱	۲۵۷.۳	۲۹۳
	درصد شاغلین در بازارچه مرزی	۴۲.۳	۴۱.۴	۳۲.۴
	درصد باسوادی	۷۹.۱	۷۶	۷۳.۴

ارزیابی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری در شهرهای مجاور (نمونه موردی: ...)

۲۰۳	۲۰۰۸	۱۰۸	درصد مدارس از کل	توسعه‌های فضایی
۰۰۱۱	۰۰۰۹	۰۰۱۵	کتابخانه	
۱۰۶	۱۰۴	۰۰۵۸	مساجد	
۲۰۱	۱۰۸۴	۲۰۵	آموزشی	
۳۰۲	۲۰۴۷	۱۰۴	تجاری	
۳۸۰۴	۳۸۰۴	۳۴۰۴	مسکونی	
۰۰۲	۰۰۱۸	۰۰۲۵	خدماتی	
۵۰۰	۴۰۷	۰۰۶۵	فضای سبز	
۱۹۰۲	۱۸۰۷	۲۶۰۸	گسترش حمل و نقل	

شکل ۳: جایگاه جغرافیایی شهرستان پیرانشهر در استان آذربایجان غربی (مأخذ: مهندسین مشاور بوم نگار پارس، ۱۳۹۱)

روش پژوهش

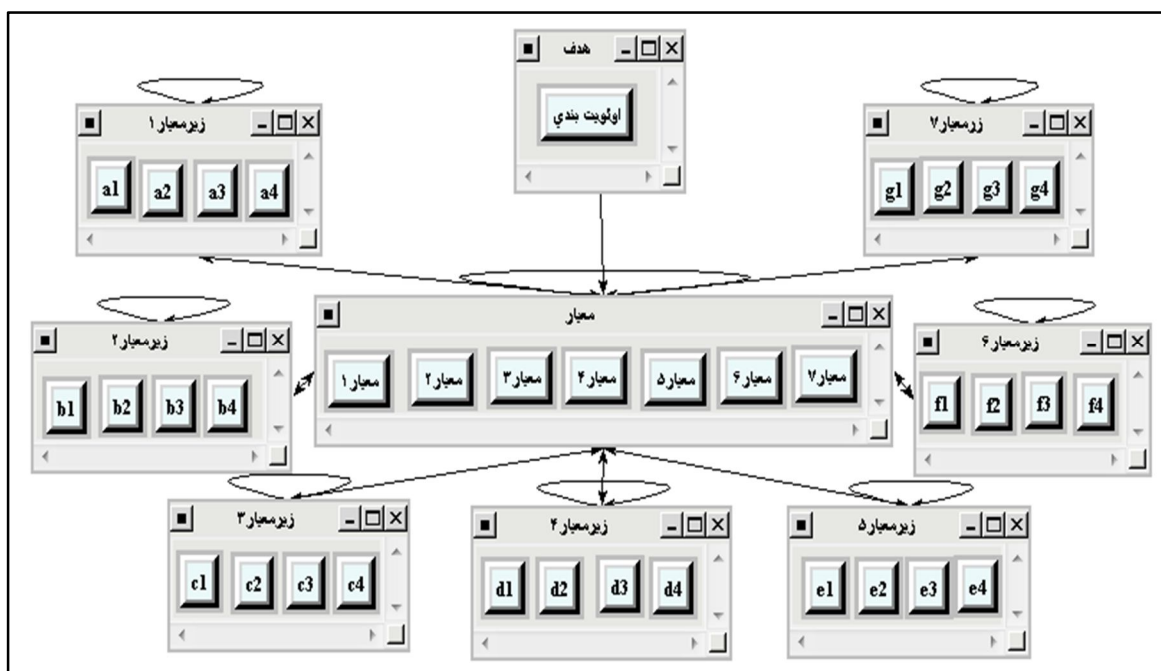
پژوهش حاضر با رویکردی متأثر از پارادایم‌های به روز جهانی در زمینه حق شهروند نسبت به فضایی که در آن زندگی می‌کند، با درک واقعیت‌هایی که شهر در روند توسعه و رفاه شهروندان خود با مهاجر پذیری زیاد و تغییر کاربری‌ها و کاهش حس تعلق و...، با آن روبه رو بوده است، با هدف کاربردی و بر حسب روش و ماهیت، توصیفی تحلیلی به نگرش درآمده است. داده‌های پژوهش نیز از طریق روش‌های اسنادی و پیمایشی با استفاده از تکنیک پرسشنامه بدست آمده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از مدل ANP و نرم‌افزار SuperDecision استفاده شده است. نرم افزار SPSS نیز جهت تحلیل های آماری مورد استفاده قرار گرفته است.

یافته های تحقیق و بحث

جهت ارزیابی دیدگاه ساکنان شهر پیرانشهر در رابطه با تأثیر بازارچه مرزی تمرچین و داخلی شهر بر کیفیت زندگی شهروندان، از تکنیک پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۲ نفر برآورد گردیده که به نسبت جمعیت محلات شهر، در سطح این محلات توزیع و تکمیل شده و داده‌های بدست آمده از پرسشنامه‌ها نیز با استفاده از آزمون‌های ضریب همبستگی اسپرمن، رابطه دو متغیره بر اساس رگرسیون چند متغیره و T-TEST در نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده‌اند. سنجش ارجحیت شاخص‌های به‌کار رفته در پژوهش با استفاده از مدل ANP و نرم‌افزار Super Decision روش تقریباً جدیدی از مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره (MCDM) است. برخلاف روش‌های سنتی آن که بر پایه فرض‌های مستقل هستند، به‌طور سیستماتیک با انواع فرض‌های وابسته به هم عمل می‌نماید (افشاریان، ۱۳۸۶: ۸-۱۱). جغرافیدانان و تصمیم‌گیران مرتبط با امور شهری با تحقیقات متنوعی در خصوص به‌کارگیری مدل ANP در زمینه مسایل شهری مواجه هستند (شیخی: ۱۳۹۵). در فرآیند تحلیل شبکه، اندازه‌گیری مقادیر اهمیت نسبی به مانند فرآیند تحلیل سلسله مراتبی با مقایسه‌های زوجی و به کمک طیف ۱ تا ۹ انجام می‌شود که در آن ۱ نشان دهنده اهمیت یکسان بین دو عامل و عدد ۹ نشان دهنده اهمیت شدید یک عامل نسبت به عامل دیگر است. برای حل مسئله با این روش ابتدا باید شبکه‌ای از اهداف، معیارها، زیر معیارها و گزینه‌ها و روابط بین آن‌ها شناسایی و رسم

شده و در گام بعدی همه مقایسه‌های زوجی انجام گردد. ارتباطات در یک شبکه به وسیله کمان نشان داده می‌شود؛ جایی که "جهت کمان‌ها" دلالت بر "جهت همبستگی" دارد. وابستگی متقابل میان دو گروه اصطلاحاً "وابستگی بیرونی" نامیده می‌شود که به وسیله "پیکان‌های دوطرفه" نشان داده می‌شود. "وابستگی داخلی" میان عناصر گروه نیز به وسیله "کمان‌های حلقه‌ای" نشان داده می‌شوند (Yuksel & Metin, 2007: 368).

قبل از پرداختن به داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها، ابتدا شاخص‌های به‌کار رفته در پژوهش با توجه به درجه اهمیتی که دارند با استفاده از مدل ANP امتیازدهی شده و ارجحیت شاخص‌ها نسبت به هم نشان داده شده است. بدین منظور شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها توسط متخصصین ارزش‌گذاری شده و سپس این ارزش‌ها (نمره‌ها) به مدل در نرم‌افزار Super Decision انتقال داده شده و از طریق مقایسه زوجی شاخص‌ها و زیر شاخص‌ها، ارزش و درجه اهمیت نسبی هر کدام بدست آمده است. لازم به ذکر است که در حالت تخصصی و پرسش از متخصصان شهری، تنها از شاخص‌های استاندارد استفاده شده و برخی از زیر معیارها نیز حذف شده‌اند؛ و فقط زیر معیارهایی را که از نظر کارشناسان داری اهمیت بیشتری هستند، آورده شده‌اند.

شکل ۴: مدل در نرم‌افزار Super Decision

No Icon	معیار ۱	0.06001	0.030006
No Icon	معیار ۲	0.20962	0.104810
No Icon	معیار ۳	0.11200	0.056002
No Icon	معیار ۴	0.03474	0.017371
No Icon	معیار ۵	0.28174	0.140871
No Icon	معیار ۶	0.07282	0.036410
No Icon	معیار ۷	0.22906	0.114530
No Icon	اولویت بندی	0.00000	0.000000
Okay Copy Values			

شکل ۵: ارجحیت شاخص های کیفیت زندگی شهری در فرآیند تحلیل شبکه (ANP): (مأخذ: یافته های پژوهش)

جدول ۳: ارجحیت زیر شاخص های کیفیت زندگی شهری در فرآیند تحلیل شبکه (ANP)

امتیاز	زیر شاخص	علامت اختصاری	شاخص	معیار
۰/۱۷۰	نوسازی و بهبود کیفیت ساختمان مدارس	A1	آموزشی (A)	معیار ۱
۰/۳۷۹	دسترسی دانش آموزان به مدرسه (فاصله)	A2		
۰/۲۴۷	استفاده از معلمان خوب و با تجربه	A3		
۰/۲۰۲	وجود کتابخانه، آزمایشگاه و تجهیزات مرتبط در مدارس	A4		
۰/۴۱۵	امنیت عمومی شهر (مزاحمت، دزدی، اشرار)	B1	کیفیت امنیت (B)	معیار ۲
۰/۰۹۷	اتحاد و انسجام میان ساکنین و دوری از نزاع و کشمکش	B2		
۰/۱۶۶	روشنایی معابر شهر در شب	B3		
۰/۳۲۰	امنیت در شب و عدم وجود خطرات در هنگام رفت و آمد ساکنین	B4		
۰/۱۶۲	امکانات ورزشی (زمین ورزش و بازی) برای جوانان شهر	C1	کیفیت اوقات فراغت (C)	معیار ۳
۰/۱۵۴	امکانات فرهنگی و هنری (کتابخانه، مسجد و فرهنگسرا)	C2		
۰/۲۴۷	میزان وقت اختصاص داده شده به دید و بازدید اقوام و همسایگان	C3		
۰/۴۳۵	وضعیت شما به لحاظ انجام حداقل یک مسافرت تفریحی - زیارتی سالانه به همراه خانواده	C4		
۰/۴۲۹	وضعیت اهالی شهر به لحاظ برخورداری از آب آشامیدنی سالم و بهداشتی و قطعی و دائمی بودن	D1	کیفیت زیر ساخت ها (D)	معیار ۴
۰/۱۴۸	وضعیت اهالی شهر به لحاظ برخورداری از جایگاه توزیع مواد سوختی	D2		
۰/۱۲۴	وضعیت اهالی شهر از لحاظ دسترسی آسان به وسایل حمل و نقل عمومی برای دسترسی به شهر	D3		
۰/۲۹۷	شبکه گاز رسانی شهری، از خطوط تلفن، دفع فاضلاب، برق	D4		
۰/۳۴۷	کیفیت و نوساز بودن منازل مسکونی	E1	کیفیت محیط سکونتی (E)	معیار ۵
۰/۱۹۴	استفاده از مصالح مقاوم و مناسب در ساخت منازل	E2		
۰/۲۸۷	شکل ظاهری، فرم و زیبایی و نورگیری و روشنایی منازل	E3		
۰/۱۷۱	وضعیت شهر از لحاظ کیفیت هوا (گرد و خاک، بوی دامها و طیور و ...)	E4		
۰/۳۱۴	وجود روحیه کار گروهی و کمک به یکدیگر در کارها	F1	کیفیت تعامل و همبستگی	معیار ۶
۰/۱۵۸	مشارکت اهالی در کارهای عمومی شهر	F2		

ارزیابی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری در شهرهای مجاور (نمونه موردی: ...)

۰/۰۸۱	میزان علاقه و دلبستگی و تعلق به زندگی در این شهر	F3	اجتماعی	
۰/۴۴۵	یابندگی اهالی شهر به آداب و رسوم قومی و سنت‌های مذهبی	F4		
۰/۳۱۴	امید به آینده شغلی و پیشرفت در این شغل	G 1	کیفیت اشتغال و درآمد	رشد >
۰/۱۴۰	سلامت جسمی برای انجام فعالیت شغلی مورد نظر	G 2		
۰/۳۷۸	تمایل به سرمایه‌گذاری در شهر	G 3		
۰/۱۶۵	رضایت از میزان درآمد	G 4		

بر اساس نتایج ارزش بندی شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها در مدل ANP، شاخص‌های کیفیت محیط مسکونی (معیار ۱) و اشتغال و درآمد (معیار ۷) به ترتیب با ۰/۲۸۱ و ۰/۲۲۹ امتیاز، به‌عنوان با ارزش‌ترین شاخص انتخاب شده‌اند. با ارزش‌ترین زیر شاخص نیز در هر شاخص مشخص شده است. پس می‌توان استدلال کرد که بازارچه مرزی، بیشترین تأثیر را بر روی اشتغال و درآمد و به تبع آن، با بالا رفتن درآمد مردم در بهتر شدن محیط و منازل مسکونی داشته و کمترین میزان را نیز در تعلق و همبستگی به محیط داشته است که بیشتر ناشی از مهاجران زیادی است که به این شهر وارد شده‌اند؛ اگرچه شاخص‌هایی مثل امنیت و کیفیت محیط مسکونی افزایش داشته اما کیفیت زیرساخت‌ها همچنان پایین است و مردم از نحوه خدمات‌رسانی مخصوصاً در کیفیت زیرساخت‌های معابر ناراضی هستند.

تحلیل همبستگی بین شاخص‌ها یعنی تأثیر بازارچه مرزی به عنوان متغیر مستقل با هر یک از شاخص‌های متغیرهای وابسته تحقیق (کیفیت زندگی) صورت گرفته است، همان طور که جدول ۴ نشان می‌دهد بیش‌ترین میزان همبستگی بین دو متغیر تحقیق وجود دارد.

جدول ۴: ضریب همبستگی اسپرمن بین متغیر مستقل و وابسته

سطح معناداری	مقدار	آزمون
۰.۲۱.۰	۰/۷۵۵	همبستگی اسپرمن
تعداد نمونه: ۳۸۲ نفر		

یافته‌های حاصل از تحقیق نشان‌دهنده رابطه معنادار و بالایی بین مبادلات مرزی و کیفیت زندگی است. داده‌های آماری حاصل از پرسشنامه‌های شهروندان شهری نشان از وجود رابطه معناداری بین دو متغیر تحقیق می‌باشد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که معناداری بین دو متغیر وجود داشته و رابطه مثبت و مستقیم بین دو متغیر وجود دارد (۰.۷۵۵ و مقدار آلفای ۰.۰۵). با توجه به یافته‌های حاصل از جدول (۴)

می توان استنباط کرد که هرچه متغیرهای مربوط به بازارچه هماهنگ با برنامه های شهری بیشتر باشد، میزان کیفیت زندگی بهتر خواهد بود و بر عکس با کاهش اثرات مثبت اقتصادی بازارچه و شاخص های کیفیت زندگی نیز کاهش می یابد؛ به عبارت دیگر، در نتیجه وجود همبستگی مستقیم بین دو متغیر پژوهش، با افزایش Y افزایش X را نیز خواهیم داشت.

با توجه به اهداف و فرضیه تحقیق، جهت تعیین رابطه بین متغیر مستقل (شاخص های سنجش تأثیرات بازارچه) و متغیر وابسته (کیفیت زندگی) در شهر مورد مطالعه و میزان تأثیرات این دو متغیر برهم، از مدل تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. یافته های ناشی از تحلیل در جدول نشان دهنده این است که دو متغیر نام برده با یکدیگر دارای رابطه معنادار بالای ۰/۹۵ هستند و مقدار آلفا کوچکتر از ۰.۵۰ می باشد و این به معنای اثرگذاری متغیر مستقل بر وابسته است؛ در واقع تبیین کننده تغییرات متغیر وابسته می باشد، از سوی دیگر F مشاهده شده در سطح $P \leq 0.05$ معنادار است که نشان می دهد که رابطه میان متغیر مستقل و وابسته در معادله رگرسیون چند متغیره می باشد.

جدول ۵: رابطه دو متغیر بر اساس رگرسیون چند متغیره (آنووا)

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معناداری	ضریب همبستگی چندگانه	مجذور ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد بر آورد
رگرسیون	۹.۹۹۸	۹	۱.۱۱۱	۱۰.۷۸۸	^b ۰.۰۰۰	^a ۰.۴۵۵	۲۰.۷۰	۱۸۸.۰	۰.۳۲۰۸۹
باقی مانده یا خطا	۳۸.۳۰۵	۳۷۲	۰.۱۰۳						
مجموع	۴۸.۳۰۳	۳۸۱	—						

ارزیابی تأثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری در شهرهای مجاور (نمونه موردی: ...)

جدول ۶: رابطه دو متغیر بر اساس رگرسیون چند متغیر

ضرایب تأثیر رگرسیونی استاندارد نشده		ضرایب تأثیر رگرسیونی استاندارد شده	t	سطح معناداری	شاخص‌ها
B	خطای استاندارد	بتا			
۲۰۹۵۰	۰۰۱۱۹	0	۲۴۰۸۷۵	۰۰۰۰	(Constant)
۰۰۰۷۳	۰۰۰۱۵	۰۰۲۲۲	۴۰۷۴۶	۰۰۰۰	چه مقدار از کالاهای مورد نیاز منزل و نیازهای روز مره شما از بازارچه‌های مربوط به بازارچه تمرچین تأمین می‌شود
۰۰۰۳۲	۰۰۰۱۳	۰۰۱۱۹	۲۰۳۹۸	۰۰۰۱۷	جاده‌ها و زیرساخت‌های حمل و نقل بعد از بازارچه افزایش یا تعریض یافته.
۰۰۰۳۹	۰۰۰۱۹	۰۰۱۳۷	۲۰۶۹	۰۰۰۰۷	درآمد ارگان‌های دولتی از جمله شهرداری بعد از تأسیس بازارچه
۰۰۰۱۷	۰۰۰۱۳	۰۰۰۶۶	۱۰۳۳۰	۰۰۱۸۴	اگر مدیریت و برنامه ریزی برای بازارچه تمرچین به صورت کارآمد باشد سبب ارتقا کیفیت زندگی می‌شود.
-۰۰۰۰۸	۰۰۰۱۴	-۰۰۰۲۷	-۰۰۵۷۴	۰۰۵۶۶	با رونق بازارچه امکان شغل‌های بیشتر فراهم شده است.
۰۰۰۱۲	۰۰۰۱۴	۰۰۰۴۱	۰۰۸۵۶	۰۰۳۹۳	بازارچه مرزی بر زندگی محلات فقیرنشین تأثیر مثبتی داشته است
-۰۰۰۷۹	۰۰۰۱۳	-۰۰۰۲۸۲	-۵۰۸۲۶	۰۰۰۰	میزان قاچاق کالا بعد از ایجاد بازارچه
-۰۰۰۰۵	۰۰۰۱۳	-۰۰۰۲۰	-۰۰۳۹۵	۰۰۶۹۳	تعطیلی موقت یا دائمی در بازارچه سبب توقف کامل چرخه اقتصادی
-۰۰۰۱۷	۰۰۰۱۳	-۰۰۰۶۶	-۱۰۳۴۲	۰۰۱۸۰	میزان رفت و آمد شهروندان به آن سوی مرز نسبت به قبل از رونق بازارچه افزایش یافته است.

حال این سؤالات مطرح است که هر یک از شاخص و ترکیب آن‌ها در شهر مورد مطالعه چگونه کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهند؟ کدامیک تأثیر معناداری بر کیفیت زندگی دارد؟ کدامیک تأثیر بیشتری دارد؟ برای پاسخ به چنین سؤالاتی از آزمون رگرسیون چند متغیره استفاده کرده‌ایم. با توجه به معناداری آماره F ، می‌توان

نتیجه گرفت که در مدل رگرسیونی مجموعه گویه‌های کیفیت زندگی شهروندان در شهر پیرانشهر به گونه معناداری تغییرات کیفیت زندگی شهروندان را تبیین می‌کند. ضرایب رگرسیونی گزارش شده در جدول نشان می‌دهند در شهر پیرانشهر ۵ گویه تأثیر آماری معناداری بر کیفیت زندگی شهروندان داشته‌اند. نکته

دیگر، آن است که در شهر، ۴ عامل تأثیر مستقیمی بر کیفیت زندگی دارند. از طرف دیگر، آماره‌های کلی مدل نشان می‌دهند مجموع ۷ معیار حدود ۴۵ درصد واریانس متغیر کیفیت زندگی را تبیین کرده‌اند. در تحلیل رگرسیونی چند متغیره، ۹ عامل با متغیر اصلی پژوهش در معادله قرار داده شده است. به عبارت دقیق‌تر در تبیین کیفیت زندگی در حالت کلی، متغیر تأثیرات بازارچه واریانس قابل قبول و معنی‌داری از کیفیت زندگی را تبیین کرده است. آماره‌ها و شاخص‌های تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد که در این مدل، عوامل و متغیرهای حاضر در معادله ۰/۴۵ از تغییرات موجود در تبیین کیفیت زندگی را تبیین می‌کنند. جدول ۹، ضریب همبستگی چندگانه مدل (۰/۴۵) را نشان می‌دهد که ضریب تبیین آن مساوی $R^2 = 0.207$ می‌باشد. با استفاده از ضریب تصحیح شده R^2 می‌توان ادعا کرد ۲۰ درصد از واریانس تأثیرات بازارچه‌های شهری یا عامل‌های مستقل تبیین می‌شود و بقیه واریانس‌ها هم از طریق عوامل بیرونی و پیش‌بینی شده قابل تبیین و بررسی است.

پاسخ‌دهندگان گرایش زیادی به کارهای مدیریتی و تصمیم‌گیری در رابطه تأثیرات بازارچه در کیفیت زندگی شهروندان دارند و بیش‌ترین میزان موافقت خود را برای تعامل هرچه بیشتر بین ارتباطات بازارچه انجام نشان داده‌اند «در صورتی که B و Beta و همچنین میزان T مشاهده شده در متغیر» تأثیرات بازارچه مرزی «بیانگر این حقیقت است که در شهر پیرانشهر، بازارچه‌های موجود در شهر و بازار بزرگ مرزی اثرات مفیدی در جهت بالا بردن کیفیت زندگی شهروندان داشته است.»

آزمون T، برای ارزیابی بهتر وضعیت تأثیر بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری پیرانشهر استفاده شده است. نتایج حاصل از کاربرد این آزمون آماری، نشان دهنده واقعیت‌هایی بدین شرح می‌باشد:

جدول ۷: آزمون معناداری (T-TEST) متغیر کیفیت زندگی در سطح محلات شهری در شهر مورد مطالعه

واحد	تی تک نمونه‌ای تست والیو = ۳						
	تعداد	میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
						حد پایین	بالا ترین
	۳۸۲	-۳۰۰۷۱۸	۳۰۹۴۲	۳۸۱	۰۰۰۰۰	۰۰۰۳۶۰	۰۰۱۰۷۶

جدول ۸: آزمون معناداری شاخص‌های پایداری در پیرانشهر (T-TEST)

فاصله اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف میانگین	سطح معنادار	درجه آزادی	میانگین	تعداد	T	شاخص‌ها شماره معیار
حد بالا	حد پایین							
-۰.۰۴۶۴	-۰.۱۷۳۵	-۰.۱۰۹۹۵	۰.۰۰۱	۳۸۱	۲.۸۹۰۱	۳۸۲	-۳.۴۰۲	آموزشی 1
۰.۳۱۸۳	۰.۲۰۶۶	۰.۲۶۲۴۳	۰.۰۰۰	۳۸۱	۳.۲۶۲۴	۳۸۲	۹.۲۳۷	امنیتی 2
۰.۲۴۹۴	۰.۱۱۹۷	۰.۱۸۴۵۵	۰.۰۰۰	۳۸۱	۳.۱۸۴۶	۳۸۲	۵.۵۹۲	فراغتی 3
-۰.۳۷۷۹	-۰.۴۹۸۴	-۰.۴۳۸۱۵	۰.۰۰۰	۳۸۱	۲.۵۶۱۸	۳۸۲	-۱۴.۲۹۹	زیرساختی 4
۱.۵۵۲۹	۱.۳۷۰۷	۱.۴۶۱۷۸	۰.۰۰۰	۳۸۱	۴.۴۶۱۸	۳۸۲	۳۱.۵۵۷	محیط مسکونی 5
-۰.۴۱۷۴	-۰.۵۵۹۱	-۰.۴۸۶۹۱	۰.۰۰۰	۳۸۱	۲.۵۱۳۱	۳۸۲	-۱۳.۲۶۵	تعلق و همبستگی 6
-۰.۲۸۹۰	-۰.۴۵۳۵	-۰.۳۷۱۰۷	۰.۰۰۰	۳۸۱	۲.۶۲۸۹	۳۸۲	-۸.۸۸۸	اشتغال و درآمد 7

تمام شاخص‌هایی که برای سنجش کیفیت زندگی شهروندان مورد مطالعه به کار برده شده، از سطح معناداری بالایی برخوردار بوده اند؛ اما تفاوت معناداری در سطح آلفای ۰/۰۱ بین وضعیت کیفیت زندگی از دید پاسخگویان در شهر مورد مطالعه وجود دارد. این مسئله، میزان شدت تفاوت اثرگذاری را بر شاخص‌های مختلف را تایید می‌کند؛ در حقیقت این فرض که شهر مورد مطالعه به لحاظ وضعیت، تأثیرات متفاوتی را از بازارچه‌های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری پیرانشهر در زیرساخت‌های متفاوت، تایید می‌کند و با احتساب دامنه طیف لیکرت هر یک از شاخص‌ها که بین ۱ تا ۵ در نوسان بوده است و هر یک از شاخص‌های آموزشی (۲،۸۹۰۱)، زیرساخت (۲،۵۶۱)، تعلق (۲،۵۱۳۱) و دارای میزان کمتری نسبت به میانگین یا نزدیک میانگین واقعی هستند، و همچنین حاکی از آن است که پیرانشهر هنوز هم بعد از طی کردن چندین دوره متفاوت اقتصادی، هنوز از لحاظ زیرساخت‌های ارتباطی و حمل و نقل و مسایل مربوط به آموزش مشکل دارد که شاید بیشتر به علت مهاجرت زیاد بین شهری باشد که تعادل مناسبی بین جمعیت و زیرساخت‌های مناسب آموزشی برقرار نشود؛ به طوری که همین مهاجرت‌ها نیز که بیشتر بر اساس افزایش مبادلات اقتصادی بوده، توانسته است از میزان تعلق به محیط بکاهد. زیرا نصفی از جمعیت عمدتاً از شهرهای همسایه به آنجا مهاجرت کرده‌اند و چون بیشتر آن‌ها از طبقات روستایی و کم درآمد شهرهای مجاور مرزی هستند از میزان کلی رضایت‌مندی عموم مردم از سلامت نیز کاسته است.

پیرانشهر از لحاظ این چهار عامل در سطح ناپایداری می باشد، اما در سه شاخص امنیت (۳.۲۶) و فراغت (۳.۱۸)، و محیط مسکونی (۴.۴) و اشتغال و درآمد در حد متوسط به بالا می باشد که تقریباً می شود گفت در سطح مناسب قرار دارد اما در حالت کلی، در تفاوت معناداری بالای ۰/۹۹ متغیر وابسته یعنی شاخص های کیفیت زندگی شهری با میزان میانگین ۳.۹۴۲ بیشتر از حد متوسط می باشد که نشان از تأثیرات کارا و فعال بازارچه بر کیفیت زندگی شهری می باشد. اگرچه که با توجه به میزان میانگین بدست آمده شاخص های متغیر مستقل نیز در حد متوسط بوده است (مقدار آن در ستون تفاوت میانگین ها مشخص شده است) که این مسئله بیانگر آن است که پاسخگویان وضع مدیریت شهری در بازارچه و میزان امید به ترقی بازارچه در آینده را در سطحی متوسط ارزیابی کرده اند. تمامی شاخص هایی که برای سنجش وضعیت تأثیر بازارچه های مرزی بر ارتقاء کیفیت زندگی شهری پیرانشهر به کاربرده شده است از سطح معناداری بالای ۹۹٪ برخوردار بوده اند، اما تفاوت معناداری سطح آلفای ۰/۰۱ بین وضعیت کیفیت زندگی از دید پاسخ گویان پیرانشهر، این فرض را که در واقع وضعیت شاخص های شهری به یک میزان رشد نکرده و تفاوت هایی در این عامل ها وجود دارد را تأیید می کند. با در نظر گرفتن دامنه طیفی هر یک از شاخص ها که بین ۱ تا ۵ بر اساس طیف لیکرت در نوسان بوده است، معیار امنیت (۳.۲۶) و فراغت (۳.۱۸)، و محیط مسکونی (۴.۴) دارای بیش ترین میانگین رتبه ای می باشند که گویای آنست، سطح مناسبی از این دو شاخص در این شهر وجود دارد، اما بقیه شاخص ها در حد متوسطی ارزیابی شده است.

نتیجه گیری

تجارت دو سویه در شهرهای مرزی از طریق بازارچه های مرزی که اتفاق می افتد، سهولت دسترسی بدون تشریفات زاید مرزی و بدون واسطه را فراهم می آورد؛ لذا در پی محدودیت های مالی و اقتصادی ناشی از جنگ تحمیلی و محاصره اقتصادی که مشخصاً بر عرصه بازرگانی و اقتصادی کشور اثر می گذاشت، در اهداف اولیه ایجاد مبادلات مرزی (بازارچه ها و تعاونی های مرزنشین) همان گونه که در منابع رسمی آمده (ارتقاء از بخشیدن به سطح زندگی اقتصادی-اجتماعی مردم مرزنشین، ایجاد اشتغال سالم، ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان، تأمین درآمدهای مشروع و قانونی برای مرزنشینان و کاهش قاچاق)، بوده است (بی سخن، ۱۳۸۷، ۴). اما به طور کلی سبب ارتقا رفاه شهروندان می شود که این مفهوم

کیفیت زندگی برای شرایط محیط زندگی مردم (برای مثال آلودگی آب و هوا یا بد مسکنی) یا برخی از ویژگی‌های خود مردم (از قبیل بهداشت و دسترسی به آموزش و...) در نظر گرفته می‌شود (Pacione, 2003: 19). نتایج کیفی تحقیق بیانگر این واقعیت است، ایجاد بازارچه‌های مرزی در نقاط مرزی یکی از سیاست‌های عمده دولت بود که تحولات عمده‌ای را در فضاهای شهری نقاط مرزی به وجود آورده است. در این راستا، پیراشهر نیز به عنوان یکی از شهرهای مجاور مرزها توانسته نقش‌های متفاوتی را بپذیرد که با ارتقا و پیشرفت در توسعه اقتصادی نواحی مرزی خود، بهبود استانداردهای زندگی مردم و کاهش فقر و ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین، افزایش درآمد و نهایتاً توسعه نیمه پایدار را برای مردم این شهر به ارمغان آورده است و بالاخره باعث تغییر و تحول سیمای منطقه و کیفیت زندگی شهروندان پیرانشهر شده است. هر چند تاثیراتی که بازارچه بر سطح کیفیت زندگی ساکنان شهر داشته متفاوت بوده است و میزان تاثیرگذاری به شکل ثابت و با اهنک معینی نبوده و اثرات اغلب متغیر و غیر یکسانی را بر نواحی مختلف شهری داشته است. به طوری که واقعیت‌های نتایج تجربی پژوهش، بر آن دلالت دارد که هر شاخصی به میزان متفاوتی از آن تاثیر پذیرفته است که این روند در بین شهروندان و کارشناسان نیز متفاوت بوده است. یافته‌های تجربی جهت تجزیه و تحلیل این داده‌ها با استفاده از مدل ANP امتیازدهی شده، و در نرم‌افزار Super Decision مورد بررسی قرار گرفته است که نشان داد بیشترین شاخص‌های کیفیت محیط مسکونی (معیار ۱) و اشتغال و درآمد (معیار ۷) به ترتیب با ۰/۲۸۱ و ۰/۲۲۹ امتیاز به عنوان با ارزش‌ترین شاخص انتخاب شده‌اند. با ارزش‌ترین زیر شاخص‌ها نیز به همین معیارها مرتبط می‌باشد؛ اگرچه که بازارچه نتوانسته بر ساختارهای ارتباطی شهر تاثیر داشته باشد و به طور محسوسی از میزان میانگین نسبت تعلق مکانی کاسته است که ناشی از مهاجران زیادی می‌باشد که به این شهر وارد شده‌اند. یافته‌های حاصل از آزمون‌های SPSS نشان‌دهنده‌ی این بوده است که در آزمون اسپرمن، رابطه معنادار و بالایی بین مبادلات مرزی و کیفیت زندگی وجود دارد. داده‌های آماری حاصل از پرسشنامه‌های شهروندان شهری نشان از وجود رابطه معناداری (۰.۷۵۵ با ضریب معناداری ۰.۰۲۱) بین دو متغیر تحقیق می‌باشد. در تحلیل رگرسیونی چند متغیره نیز، اختلاف معناداری در میزان تاثیرگذاری شاخص‌ها از دید شهروندان دیده شده است. ضریب همبستگی چندگانه مدل (۰/۴۵) را نشان می‌دهد که

ضریب تبیین آن مساوی $R^2_{0/207}$ می باشد. با استفاده از ضریب تصحیح شده R^2 می توان ادعا کرد ۲۰ درصد از واریانس تأثیرات بازارچه های شهری یا عامل های مستقل تبیین می شود

منابع

- ۱- بدر، رضا، (۱۳۷۹)، استفاده از (GIS و RS) در تعیین جهت گسترش توسعه کالبدی شهر رضی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- ۲- بی سخن، امید. ۱۳۸۷. تأثیر بازارچه‌های مرزی در تغییر ساختار اقتصادی و کالبدی شهر نمونه: پیرانشهر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه زنجان
- ۳- بی سخن، امید. ۱۳۸۹. ارزیابی و تحلیل نقش بازارچه‌های مرزی در تغییر کالبدی و اقتصادی شهرهای مرزی (بازارچه پیرانشهر)، سومین همایش ملی جغرافیا و رویکرد علمی به توسعه پایدار.
- ۴- زیاری، کرامت اله، شریف زاده اقدم، ابراهیم و عبدالله شیخی. (۲۰۱۴). بررسی تأثیر بازارچه مرزی تمرچین بر گسترش فیزیکی شهر پیرانشهر در محدوده زمانی ۱۳۸۵-۱۳۹۳، پژوهش‌های جغرافیای انسانی. (پذیرفته شده)
- ۵- شایان، حمید، (۱۳۸۳)، تنگناهای توسعه در استان‌های مرزی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۷.
- ۶- شیخی، محمدتقی، (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی شهری، چاپ اول، انتشارات انتشار، تهران.
- ۷- عابدین درکوش، سعید، (۱۳۷۲)، درآمدی بر اقتصاد شهری، چاپ سوم، نشر دانشگاهی، تهران.
- ۸- عنبری، موسی (۱۳۸۸): «بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران (۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵)»، مجله توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۱، صص ۱۸۱-۱۴۹.
- ۹- عندلیب، علیرضا، (۱۳۸۰)، نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تهران.
- ۱۰- گمرک جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۷۸)، اهداف و وظایف بازارچه‌های مرزی و نقش گمرک، شماره ۳۵، معاونت طرح و برنامه، دفتر برنامه‌ریزی و بهبود سیستم‌های گمرکی، ویرایش اول، تهران
- ۱۱- محمدی، جمال؛ زنگنه، مهدی؛ عبدلی، اصغر (۱۳۸۹): «سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد»، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال دوم، شماره ۳، صص ۹۷-۱۱۷.
- ۱۲- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵): سالنامه آماری کشور، انتشارات مرکز آمار ایران، تهران
- ۱۳- مرکز آمار ایران، سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰.
- ۱۴- مهندسین مشاور بوم‌نگار پارس، (۱۳۹۱)، طرح توسعه و عمران (جامع) شهر پیرانشهر، جلد اول، گزارش وضع موجود، وزارت راه و شهرسازی، اداره کل راه و شهرسازی استان آذربایجان غربی.

- ۱۵- موسوی، م.، میرنجف. (۲۰۱۳). ارزیابی نقش بازارچه‌های مشترک مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرزنشین مورد: بازارچه‌ی مرزی تمرچین پیرانشهر. فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۱۱(۳۳)، ۷۰-۵۵
- ۱۶- مویر، ریچارد (۱۳۷۹). درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی، ترجمه دره میر حیدر و سید یحیی صفوی، تهران: سازمان جغرافیایی نیروی مسلح
- ۱۷- واحد آمار حوزه نظارت بر گمرکات استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۱ www.acu.ir
- ۱۸- وظیفه‌دوست، حسین؛ امینی، مهدی (۱۳۸۸): «بررسی میزان اهمیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تهران از دیدگاه مدیران و متخصصان مدیریت شهری»، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال اول، پیش‌شماره ۳، صص ۱-۱۸
- 19- Knox, P. I & Marston, S. A (1998) , Places and Regions in Global Context, Human Geography ,New Jersey, Prentice Hall, Upper Saddle River .
- 20- Hansen, N. M., (1975), An Evaluation of Growth Center Theory and Practice, Environment and Planning, No 7, pp 21-32
- 21- Baycan Levent, T., Nijkamp, P., (2006) Quality of Urban Life a Taxonomic BORDER ECONOMY ,A Case Study of Sa Kaoand ChiangRai; Thailand Development Resource Institute (TDRI)
- 22- Chandoevrit, W., Yongyuth, Ch., Srawooth, P., (2004) , Thailand's Cross Border Economy, A Case Study of Sa Kaoand ChaingRa; Thailand Development Resource Institute (TDRI).
- 23- George. L .K .bearon. L.B (1980) Quality of Life in Older persons. Meaning and Measurement. New York: Human Sciences press.
- 24- Higgins, P. and M.Campanera, (2011): (Sustainable) Quality of Life in English City Locations Cities, 28,pp 290-299.
- 25- Keles, R. (2012): The quality of life and the environment, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 35, pp 23-32.
- 26- Mark Shucksmith, Stuart Cameron, Tanya Merridew (2006). First European Quality of Life Survey: Urban – rural differences University of Newcastle upon Tyne; Florian Pichler, University of Aberdeen: Institute for Advanced Studies, Vienna.,2006:4
- 27- Niebuhr, A., Stiller, S., (2004) , Integration Effects in Border Regions -A Surveyof Economic Theory and Empirical Studies” Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archive (HWWA) Hamburg Institute of International Economics, 8ISSN 1616-4814.
- 28- Pacione, M. (2003): Urban Environment Quality and human wellbeing _ a social geographical perspective, Landscape and urban planning, 65,pp 19_30.
- 29- Rahman, A. and Mittel , H. and Wand, S (2002): "Measuring quality of life Across countries: A sensitivity Analysis of well-being indicates ". Widen International Conference on Inequality, poverty and human well-bieng, Helsinki, Finland.
- 30- WHO QOL Group (1998) "The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQO: Development and general psychometric Properties, Social science & Medicine 46) ,12.